

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle opintotuen muutoksenhakulautakunnan yhdistämistä sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan koskevaksi lainsäädännöksi ja eräiksi muiksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle opintotuen muutoksenhakulautakunnan yhdistämistä sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan koskevaksi lainsäädännöksi ja eräiksi muiksi laeiksi (HE 80/2025 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty sivistysvaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunto

Asiasta on annettu seuraava lausunto:

- sivistysvaliokunta SiVL 9/2025 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitussihteeri Katariina Pursimo, sosiaali- ja terveysministeriö
- neuvotteleva virkamies Virpi Hiltunen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- lakimies Petri Hassel, Kansaneläkelaitos
- hallintopäällikkö Matti Arola, Sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunta
- johtava asiantuntija Katri Ojala, Akava ry
- johtava asiantuntija Vesa Rantahalvari, Elinkeinoelämän keskusliitto ry
- sosiaaliasioiden päällikkö Pirjo Väänänen, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:

- Eläketurvakeskus
- STTK ry
- Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto - SAKKI ry
- Suomen Lukiolaisten Liitto ry
- Suomen Opiskelija-Allianssi - OSKU ry
- Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry
- Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry
- Työeläkevakuuttajat TELA ry

Valiokunnan mietintö StVM 17/2025 vp

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annettua lakia, opintotukilakia, koulumatkatukilakia, opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastoista annettua lakia ja työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä annettua lakia sekä kumottavaksi laki opintotuen muutoksenhakulautakunnasta. Opintotuen muutoksenhakulautakunta yhdistettäisiin sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan.

Esityksessä ehdotetaan, että sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnan toimialan laajentuisa sen jäsenten sekä ylijohdajan ja johtajien kelpoisuusvaatimuksia muutetaan siten, että heidän tulee olla perehtyneitä sosiaalivakuutus- ja toimeentuloturva-asioihin.

Lisäksi ehdotetaan, että sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnassa työttömyysturvaa koskevat lainvoimaisten päätösten poistoasiat ratkaistaisiin kolmen henkilön ratkaisukokoonpanossa nykyisen viiden henkilön ratkaisukokoonpanon sijaan.

Esitys liittyy pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmakirjaukseen sekä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaan hankkeeseen, jossa esitettiin opintotuen muutoksenhakulautakunnan yhdistämistä sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan. Esityksen tavoitteena on tehostaa muutoksenhakulautakuntien toimintaa, vahvistaa opintoetuuksien muutoksenhakumenettelyn yhdenmukaisuutta tiedonhallintaa koskevan lainsäädännön kanssa ja selkeyttää muutoksenhakulautakuntia koskevaa lainsäädäntöä.

Lisäksi työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä annetun lain voimassaoloa jatkettaisiin vuoden 2027 loppuun.

Lisäksi ehdotetaan tehtäväksi eräitä teknisluonteisia muutoksia sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annettuun lakiin, opintotukilakiin ja koulumatkatukilakiin.

Esitys liittyy valtion vuoden 2026 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2026. Voimassaoloajan jatkamista koskevan muutoksen tulee kuitenkin tulla voimaan ennen kuin sen kohteena olevan lain voimassaolo päättyy 31.12.2025.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Esityksessä ehdotetaan, että opintotuen muutoksenhakulautakunta yhdistetään sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan, jolloin opintoetuuksien muutoksenhaku siirtyy sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan. Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että työttömyysturvaa koskevat lainvoimaisten päätösten niin sanotut poistoasiat ratkaistaan kolmen henkilön ratkaisukokoonpanossa nykyisen viiden henkilön ratkaisukokoonpanon sijaan sekä useita teknisluonteisia muutoksia sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annettuun lakiin (1299/2006), opintotukilakiin (65/1994) ja koulumatkatukilakiin (48/1997). Esityksessä ehdote-

Valiokunnan mietintö StVM 17/2025 vp

taan myös työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhön paluun edistämisestä annetun lain (738/2009) eli niin sanotun lepäämislain voimassaolon jatkamista vuoden 2027 loppuun.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää ehdotettuja muutoksia perusteltuina ja kannattaa lakiehdotusten hyväksymistä muuttamattomana. Myös sivistysvaliokunta on lausunnossaan (SiVL 9/2025 vp) kannattanut ehdotusta opintotuen muutoksenhakulautakunnan yhdistämisestä sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan.

Opintotuen muutoksenhakulautakunnan ja sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnan yhdistämisen tavoitteena on tehostaa muutoksenhakulautakuntien toimintaa, vahvistaa opintoetuuksien muutoksenhakumenettelyn yhdenmukaisuutta tiedonhallintaa koskevan lainsäädännön kanssa ja selkeyttää muutoksenhakulautakuntia koskevaa lainsäädäntöä. Esityksen taustalla on pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukainen sivistyshallinnon selkeyttämiseen ja keventämiseen tähtäävä virastorakenteen uudistus. Keskeinen syy ehdotetun muutoksen tekemiselle on se, että opintotuen muutoksenhakulautakunnassa ei ole ollut käytössä julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) edellyttämää asianhallintaohjelmaa.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta yhtyy sivistysvaliokunnan näkemykseen siitä, että sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnassa tulee turvata opintotukijärjestelmää ja koulutusjärjestelmää koskeva asiantuntemus. Esityksen mukaan opintotuen muutoksenhakulautakunnan henkilöstö siirtyy sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan nykyistä vastaaviin tehtäviin ja myös opintotuen muutoksenhakulautakunnan päätoimisen puheenjohtajan virka siirretään sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan ja hän toimii sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnassa päätoimisena puheenjohtajana. Ylijohtajan, johtajien, sivutoimisten puheenjohtajien ja muutoksenhakulautakunnan jäsenten kelpoisuusvaatimuksia ehdotetaan muutettavaksi siten, että osaamisvaatimukset kattavat myös nykyisen opintotuen muutoksenhakulautakunnassa käsiteltävät asiat. Valiokunta korostaa esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 24) todettua lähtökohtaa siitä, että opintotuen muutoksenhakulautakunnan yhdistyessä sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan tulee mahdollisesti uusien nimitettävien lakimiesjäsenten perehtyneisyyden osalta painottaa opintotukietuuksiin perehtyneisyyttä. Valiokunta painottaa myös, että muutoksenhakulautakuntien yhdistymisellä ja opintoetuuksiin liittyvän asiantuntemuksen siirtymisellä voi olla myönteinen vaikutus opiskelijoiden toimeentulon kokonaisuuden huomioimiseen muutoksenhaussa, koska sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnassa käsitellään jo nyt monia opiskelijoidenkin saamiin etuuksiin liittyviä asioita.

Sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnassa Kansaneläkelaitoksen etuuksiin liittyvät lainopilliset asiat ratkaistaan kolmijäsenisessä ratkaisukokoonpanossa, johon kuuluu puheenjohtajan lisäksi kaksi lakimiesjäsentä tai lakimiesjäsen ja lääkärijäsen, mutta ei niin kutsuttua maallikko- tai intressijäsentä vastaavasti kuten nykyisin opintotukiasioiden muutoksenhakulautakunnan kolmijäsenisessä kokoonpanossa. Sivistysvaliokunnan tavoin sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää perusteltuna ehdotusta ratkaista opintotukiasiat kolmijäsenisessä lainopillisessa kokoonpanossa, koska valtaosa opintotukeen liittyvistä asioista on luonteeltaan lainopillisia. Valiokunta pitää lisäksi tarkoituksenmukaisena, että opintoetuuksien ratkaisutoiminnassa noudatetaan vastaavaa ratkaisutoimintaa kuin muiden Kansaneläkelaitoksen etuuksien ratkaisutoiminnassa.

Valiokunnan mietintö StVM 17/2025 vp

Sosiaali- ja terveysvaliokunta korostaa esityksessä todettua tavoitetta siitä, että muutoksenhakulautakuntien yhdistämisellä pyritään osaltaan pitämään valitusten käsittelyajat kohtuullisina. Valiokunta pitää myös opiskelijoiden oikeusturvan edistämisen kannalta tarkoituksenmukaisena, että jatkossa kaikki Kansaneläkelaitoksen maksamien etuuksien muutoksenhaku on järjestetty yhdenmukaisesti. Valiokunta korostaa sivistysvaliokunnan tavoin, että muutoksesta tulee tiedottaa opintotukiasiakkaille selkeästi ja tehokkaasti.

Muutoksenhakulautakuntien yhdistämisen lisäksi esityksessä ehdotetaan, että työttömyysturvaa koskevat lainvoimaisten päätösten niin sanotut poistoasiat ratkaistaan kolmen henkilön ratkaisukokoonpanossa nykyisen viiden henkilön ratkaisukokoonpanon sijaan. Kansaneläkelaitoksen antama lainvoimainen päätös voidaan ylimääräisessä muutoksenhaussa poistaa, jos päätös perustuu virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen tai se on ilmeisesti lain vastainen. Tällä hetkellä vain työttömyysturvaosastossa poistoasiat ratkaistaan viiden henkilön kokoonpanossa ja sosiaalivaikutusosastossa ja sairausvakuutusosastossa kaikki poistohakemukset ratkaistaan kolmen henkilön kokoonpanossa. Valiokunta pitää perusteltuna, että kaikki sosiaaliturvaetuuksien poistoasiat käsitellään samanlaisissa kokoonpanoissa. Lisäksi valiokunta pitää sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnan suurten tapausmäärien vuoksi tärkeänä, että ratkaisutoimintaan liittyviä menettelyjä kevennetään ja sujuvoitetaan. Kolmen ratkaisijan kokoonpanoon siirtyminen mahdollistaa myös asiantuntijaosaamisen suuntaamisen valitusasioiden käsittelyyn.

Valiokunta pitää myös tarkoituksenmukaisena lepäämislain voimassaolon jatkamista vuoden 2027 loppuun. Laki on tällä hetkellä voimassa vuoden 2025 loppuun saakka. Sosiaali- ja terveysministeriössä on parhaillaan käynnissä hallitusohjelmakirjaukseen liittyen valmistelu nykyisen lepäämislain korvaamiseksi uudella työkyvyttömyyseläkkeen ja työansioden yhteensovituksen mallilla. Lepäämislain jatkaminen vuoden 2027 loppuun saakka mahdollistaa sen, että nykyiset säännökset ovat voimassa vielä korvaavan lainsäädännön valmistelun ajan.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 80/2025 vp sisältyvät 1.—6. lakiehdotuksen.

Valiokunnan mietintö StVM 17/2025 vp

Helsingissä 5.11.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Krista Kiuru sd
varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Kim Berg sd
jäsen Bella Forsgrén vihr
jäsen Hilkkä Kemppi kesk
jäsen Aki Lindén sd
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Aino-Kaisa Pekonen vas
jäsen Anne Rintamäki ps
jäsen Päivi Räsänen kd
jäsen Pia Sillanpää ps
jäsen Oskari Valtola kok
jäsen Ville Väyrynen kok
jäsen Henrik Wickström r
varajäsen Kaisa Garedeu ps
varajäsen Mari Kaunistola kok
varajäsen Hanna Laine-Nousimaa sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Sanna Pekkarinen